

СОБРАНИЕ НА РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА
ПАРЛАМЕНТАРЕН ИНСТИТУТ

РОДОВО НАСОЧЕНО БУЏЕТИРАЊЕ ВО ОДРЕДЕНИ ЕВРОПСКИ ЗЕМЈИ, ИЗРАЕЛ И КАНАДА

- компаративен преглед -

Фросина Дониновска Сусинов

Советник истражувач и аналитичар по современи политички системи

февруари, 2024 година

СОДРЖИНА

РЕЗИМЕ	3
ВОВЕД.....	4
I Република Албанија	4
II Ерменија	5
II.1 Концепција на родова политика (2010/N5)	6
II.2 Закон за обезбедување еднакви права и можности за жените и мажите	6
III Република Австрија	7
III.1 Родово буџетирање во рамките на управувањето со перформансите	7
Проценка на родово влијание	8
IV Канада.....	9
V Република Кипар	11
VI Чешка Република	12
VII Кралството Данска	12
VIII Естонија.....	12
IX Република Финска	13
X Република Грција	14
XI Унгарија.....	15
XII Израел	16
XIII Република Латвија	16
XIV Република Литванија	17
XV Големо Војводство Луксембург	18
XVI Република Северна Македонија.....	19
XVII Кралството Норвешка	19
XVIII Република Полска.....	20
XIX Република Португалија	20
XX Република Словенија	22
XXI Кралството Шпанија	22
XXII Кралството Шведска.....	23
XXII.1 Правни регулативи или барања во земјата кои се однесуваат на родово буџетирање.....	23
XXII.2 Улогата на Парламентот во прашањата за родово буџетирање	24
XXII.3 Улогата на Комисијата за финансии и други секторски комисии	24
XXIII Република Турција.....	24
XXIV Украина.....	25
XXV Обединето Кралство	25

РЕЗИМЕ

Од спроведената анализа на одговорите на прашалникот број 5660 поставен на ЕЦПРД-мрежата од страна на Република Грузија, а во врска со родовото буџетирање, потребно е да се нагласи дека одреден дел од земјите коишто одговориле на прашалникот имаат добро развиена законска рамка и го имплементираат принципот на родово буџетирање во креирањето и спроведувањето политики како на национално така и на локално ниво.

Дел од нив, сè уште не го спроведуваат овој принцип како резултат на тоа што не постојат законски обврски за негова примена. Овде спаѓаат: Кипар, Грција, Чешката Република, Данска, Естонија, Израел, Унгарија, Луксембург, Летонија, Литванија, Норвешка, Полска, Словенија, Турција, Украина, Шпанија и Обединетото Кралство.

Во Албанија, Австрија, Ерменија, Канада, Финска, Португалија и Шведска, родовото буџетирање е законска обврска и државите го спроведуваат во процесот на донесување на буџетите и другите документи од оваа област.

Во врска, пак, со прашањето за постоењето на совети за родова еднаквост во рамки на парламентите на државите, државите коишто имаат вакви совети се оние кои имаат добро развиена правна рамка и законски обврски за спроведување на родово буџетирање, додека пак државите во коишто не е формиран ваков совет, најчесто улогата на советите за родова еднаквост ја преземаат Комисиите за еднаквост меѓу мажите и жените, како на пример во Литванија, понатаму, Постојаната комисија за семејни и културни прашања во Норвешка, како и Комитетот за еднаквост во Шпанија.

ВОВЕД

Предмет на оваа истражувачка работа е анализа на родово насоченото буџетирање во некои европски земји, Израел и Канада. Материјалите за подготовка на оваа анализа се користени од одговорите на прашалникот број 5660 на Европскиот центар за парламентарни истражувања и документација (ЕЦПРД), поставен од Република Грузија во врска со родовото буџетирање.

Оваа истражувачка работа е изработена **на сопствена иницијатива** согласно *Правилникот за вршење на надлежностите на Парламентарниот институт*.

I Република Албанија

Во Албанија, родовото буџетирање за прв пат беше воведено во 2012 година со донесувањето на Одлуката на Советот на министри бр. 465 од 16.7.2012 година „За родово интеграција во среднорочниот буџет“. Додека во 2016 година, родово одговорниот буџет беше вклучен во Законот бр. 9936, од 26.6.2008 година „За управување со буџетскиот систем на Република Албанија“, изменет, со што им се овозможува на сите ресорни министерства и независни институции да ги испитаат и презентираат своите родови политики како средство за објаснување на различните општествени влијанија врз животот на мажите и жените. Во Албанија, институциите, при подготовката на среднорочните буџетски програми, мора да ги решаваат прашањата за родовата нееднаквост или целосното почитување на родовата еднаквост во барем една од целите на политиката на нивните програми. Родово буџетирање се спроведува на сите нивоа на власт во Албанија.

Законот бр. 9970 од 24.7.2008 година „За родово еднаквост во општеството“ ги регулира основните прашања за родовата еднаквост во јавниот живот, заштитата и еднаквиот третман на жените и мажите. Меѓу другото, Законот предвидува задолжително собирање на родово статистика од сите државни органи и воспоставување структури и институционални механизми за унапредување на родовата еднаквост.

Законот бр. 9936, од 26.6.2008 година „За управување со буџетскиот систем во Република Албанија“, со измената, го регулира буџетскиот систем во Република Албанија, структурата, принципите и основите на буџетскиот процес, меѓу владините финансиски односи и одговорности за спроведување на буџетското законодавство во целина.

Законот бр. 57/2016 за изменување и дополнувања на законот бр. 9936, од 26.6.2008 година „За управување со буџетскиот систем во Република Албанија“ како изменет за прв пат го вклучува концептот на родово одговорно буџетирање во управувањето на буџетскиот систем, додавајќи го како принцип на неговото функционирање почитувањето на родовата еднаквост. Вклучувањето на принципот на родово еднаквост во органскиот буџетски закон им овозможува на сите ресорни министерства и независни институции да ги разгледаат и презентираат своите родови политики.

Законот бр. 68/2017 „За финансиите на локалната самоуправа“ создаде можности за ефективно вклучување на родово одговорно буџетирање во сите фази од циклусот на локално финансиско управување (програмирање на годишниот и среднорочниот буџет, следење и известување, проценка и ревизија). Една од целите на законот е да се обезбеди забрзување и реализација на родовата еднаквост (со мерливи родови производи и индикатори) преку

создавање и распределба на финансиски средства на единиците на локалната самоуправа.

Одлуката на Министерски совет бр. 465 од 16.7.2012 година „За родова интеграција во среднорочната буџетска програма“ го отвори патот не само за планирање на мерливи родови цели во буџетските програми на централните институции, туку и за сите понатамошни чекори во насока на родово одговорно буџетирање во Албанија.

Упатство бр. 7 од 28.2.2018 година, „За стандардните процедури за изработка на среднорочна буџетска програма“ служи како трајно упатство за изработка на Среднорочна буџетска програма. Целта на ова упатство е да се утврдат методологијата и правилата, процедурите и роковите што мора да се следат во процесот на изготвување на среднорочната буџетска програма од страна на единиците на централната власт и единиците на посебни фондови, вклучувајќи ги и одговорностите на главните актери во оваа процес.

Упатство бр. 7/1 од 28.2.2018 година „За изработка на среднорочна буџетска програма 2019-2021 година“ и дополнително упатство бр. 7/2 од 9.7.2018 година „За подготовка на среднорочната буџетска програма 2019-2021“ содржи одредби посветени на родово одговорното буџетирање и вклучувањето на граѓанското општество во подготовката на среднорочната буџетска програма 2019-2021 година. Исто така, според насоките, сите ресорни министерства во рамките на една или две буџетски програми мора да дефинираат соодветни и мерливи цели, детални во производи/активности/трошоци за постигнување родова еднаквост.

Според податоците објавени од Министерството за финансии и економија, во документот од Среднорочната буџетска програма 2020-2022 година (фаза III) одобрена со одлука на министерот за финансии и економија, идентификувани се 34 буџетски програми од околу 75 програми на ресорните министерства или вкупно околу 130 буџетски програми. Во оваа рамка, овие 34 идентификувани програми буџетираа и потрошија буџетски средства за унапредување или зачувување на родовата еднаквост во различни области од јавната сфера со реална вредност од 36 милијарди леки (приближно 345 милиони евра). Така, околу 710.691 жени и девојки имаат корист од трошењето на 36,1 милијарди леки од јавните средства потрошени во текот на 2020 година за реализација на јавни услуги. Во меѓувреме, во фазата III од подготовката на документот на Среднорочната буџетска програма 2021-2023 година, идентификувани се 43 буџетски програми кои ефективно вклучуваат родово буџетирање.

II Ерменија

Законите и правните акти кои ја регулираат родовата политика во Ерменија се следните: Националните документи за родово сензитивно буџетирање и Уставот на Република Ерменија со кој се дефинира принципот на родово еднаквост (усвоен на 6.12.2015 година). И тоа со член 28 според кој, сите граѓани се еднакви пред законот. Како и член 29 со кој се предвидува забрана на дискриминација врз основа на пол, раса, боја на кожа, етничко или социјално потекло, генетски карактеристики, јазик, религија, поглед на светот, политички или други погледи, припадност на национално малцинство, имотна состојба, раѓање, инвалидитет, возраст или други лични или социјални околности. Понатаму, членот 30 од Уставот на Ерменија предвидува правна еднаквост на жените и мажите.

Значаен напредок во областа на родовата политика е Одлуката на Владата на Република Ерменија за одобрување на Стратегијата за спроведување на родовата политика за 2019-2023 година во земјата. Во овој контекст, Стратегијата ги дефинира приоритетните насоки на родовата политика и е насочена кон создавање поволни услови за остварување на правата и можностите на жените и мажите во сите сфери на јавниот живот, имајќи ги предвид меѓународните обврски што ги презема Република Ерменија.

II.1 Концепција на родова политика (2010/N5)

Основа за имплементација на родовата политика во Република Ерменија е Концепцијата за родова политика одобрена со протоколарната одлука на состанокот на Владата на Република Ерменија од 11 февруари 2010 година, во која се дефинираат приоритетните насоки и општата стратегија на државната политика кон жените и мажите, со цел да се обезбедат еднакви права и еднакви можности за сите граѓани без разлика на полот во сите сфери на јавниот живот.

II.2 Закон за обезбедување еднакви права и можности за жените и мажите

Законот го уредува прашањето за обезбедување еднакви права и еднакви можности на жените и мажите во политиката, јавната администрација, работата и вработувањето, претприемништвото, здравството, образованието и други области. Законот предвидува финансирањето на програмите и мерките предвидени со државната политика за обезбедување родова еднаквост да се врши од државниот буџет на Република Ерменија.

За спроведување на програмите и мерките предвидени со државната политика за обезбедување родова еднаквост, може да се користат и други извори кои не се забранети со закон, од странски држави, меѓународни организации, како и други организации (без разлика на организациско-правната форма) и средства, донации и други средства од физички лица кои се користат исклучиво за финансирање на државни, регионални и развојни програми и мерки на заедницата за обезбедување родова еднаквост. (20 член, 1 и 2 дел)

Интегрирањето на родовата перспектива во сите активности на локалната и регионалната власт е неопходно за да се унапреди еднаквоста на жените и мажите. Родовата перспектива мора да се земе предвид при изготвувањето на политиките, методите и инструментите кои влијаат на секојдневниот живот на локалното население, на пример, преку употреба на техники за „вклучување на родовата перспектива“ и „родово буџетирање“. За таа цел, искуствата на жените на локално ниво, вклучително и нивните услови за живот и работа, мора да се анализираат и да се земат предвид.

Што се однесува на улогата на независните фискални институции - буџетската канцеларија и/или фискалниот совет, **значајно е да се напомене дека во текот на прелиминарната расправа за предлог-законот за државниот буџет во постојаните комисији, Буџетската канцеларија во рамките на своите овластувања има право да поднесе предлози дали родовите индикатори се вклучени или не во процесот на програмско буџетирање.**

На прашањето дали е формиран совет за родова еднаквост во законодавното тело, потребно е да се нагласи дека Република Ерменија нема формирано совет за родова еднаквост во рамки на Националното собрание. Во оваа насока, значајна е **Одлуката на премиерот на Република Ерменија за одобрување на формирање Совет за женски прашања и работна група, нивниот**

индивидуален персонал, како и Работната процедура на Советот за женски прашања во Република Ерменија.

Целта на Советот е да ги поддржи процесите за развој на политиките и имплементацијата на стратешки планови насочени кон зголемување на улогата на жените во Република Ерменија, прашањата поврзани со родовата еднаквост, родовата дискриминација, насилството и нивното регулирање.

III Република Австрија

Австрискиот сојузен Устав (чл. 13 став 3) ја обврзува „федералната влада, сојузните држави и општините да се залагаат за вистинска еднаквост на жените и мажите во управувањето со буџетот“. **Австрискиот пристап се карактеризира со вградување на родово буџетирање во буџетирањето за успешност.** Федералниот закон за Буџет од 2013 година го појаснува уставот за федералниот буџет со вклучување цели за вистинската еднаквост на жените и мажите во информациите за ориентацијата на перформансите, барајќи проценка на влијанието ориентирана кон влијанието со анализа на родовата еднаквост на сите закони и релевантни финансиски проекти и обврзување на владата да известува годишно за постигнувањето на целите.

III.1 Родово буџетирање во рамките на управувањето со перформансите

Сојузниот органски буџет за 2013 година бара од ресорните министерства да обезбедат дека најмалку една од (максимум) петте цели на влијание по поглавје од буџетот во федералниот буџет ја следи целта за вистинска еднаквост меѓу жените и мажите. Развојот на целите, мерките и индикаторите за родова еднаквост се спроведува од долу нагоре од страна на ресорните министерства. Обврската на сите ресорни министерства да постават цели за родова еднаквост го поддржува подигањето на свеста и навлегувањето на темата во сите области на федералната администрација.

Она што е интересно во австрискиот случај е систематската неповрзаност на информациите за ориентацијата на влијанието со буџетот. На пример, буџетските ресурси генерално не се поделени помеѓу мажи и жени, а, исто така, не е јасно колку буџетски ресурси се достапни за различните програми и мерки за родова еднаквост. Родовите цели се наведени, на пример, во поглавјето за буџет и потоа споредено со целиот буџет на оваа област. Иако австрискиот пристап за родово буџетирање привлече меѓународно внимание (на пр., во публикации, конференции, посети на земји), оваа лабава врска помеѓу буџетот и родовата еднаквост е честопати критикувана.

Еднаш годишно, Федералната канцеларија за управување со перформансите, го известува Националниот совет за внатрешните оценки на министерствата во однос на постигнувањето на целите/мерките/целните нивоа на индикаторите. Федералната канцеларија за управување со перформанси поднесува дополнителен извештај за целите за еднаквост, во кој целите се поделени во кластери и објаснети со помош на сеопфатни мета-индикатори (на пример, родовиот јаз во платите).

На подготовката на извештајот ѝ претходи обезбедување на квалитетот на информациите за влијанието според формални критериуми (како релевантност, конзистентност на содржината, споредливост, разбирливост). Самото ресорно министерство одлучува во која мера ќе ги земе предвид коментарите.

Проценка на родово влијание

Од јануари 2013 година, јавната администрација треба да обезбеди проценка на влијанието за секој нов предлог-закон, регулатива или голем проект со буџетски импликации. Режимот се состои од дефинирање на цели, резултати и индикатори и анализа на суштинските влијанија во различни области на политиката (т.н. „димензии на влијание“). Димензиите на влијание се јавни буџети, социјални работи, деца и млади, заштита на потрошувачите, административно оптоварување за граѓаните и бизнисот, бизнисите, економијата и животната средина. Димензиите на влијание што надминуваат одредени критериуми за материјалност мора детално да се проценат.

Родовата еднаквост е една од димензиите на влијание и се фокусира на каков било ефект врз еднаквоста на жените и мажите што би можеле да го имаат проектите иницирани од ресорните министерства и што инаку лесно би можело да се занемари.

Федералната канцеларија за управување со перформанси обезбедува унифициран квалитет на родовите информации од проценките на влијанието. Врз основа на овие резултати е прикажан секој постоечки потенцијал за подобро постигнување на дефинираните цели, намалување на трошоците или намалување на несаканите ефекти. На годишно ниво (30 април) заменик-канцеларијата известува до Националниот совет за оцената на влијанието во ресорните министерства, врз основа на стандардизираните извештаи што треба да ги поднесат различните владини субјекти.

Во Австрија, пратениците разговараат за родовото буџетирање, како што е споменато погоре, кога владата го презентира својот буџет и во рамки на новите закони на комисијските и пленарните состаноци. Националното собрание исто така може да предложи и одобри амандмани на тие закони.

До Националното собрание се доставува годишен извештај со евалуација на родовото буџетирање на годишниот буџет. Целите, придружните мерки и целните вредности на индикаторите се оценуваат во скала од 5 дела (надминува, целосно постигнато, главно постигнато, делумно постигнато, неостварено). Извештајот се поднесува од Федералната канцеларија за управување со перформанси до Парламентот на 31 октомври секоја година.

Понатаму, Националното собрание добива годишен извештај за сите оценети проценки на влијанието на 31 мај секоја година. Едно поглавје од извештајот на Канцеларијата за управување со перформанси вклучува информации за сите проценки на влијанието со проценета родова димензија. Овие два извештаи се разгледуваат и за нив се води расправа во Комисијата за буџет. За поинтензивна дискусија и понатамошен развој на родовите информации, во 2016 година беше формиран помал поткомитет во кој службениците од министерството се достапни да одговараат на прашања (вклучувајќи ги и техничките) од пратениците. Јавната администрација добива повратни информации директно од пратениците, што промовира општо подобрување на родовото буџетирање. Релевантниот министер може да биде сослушан и за резултатите од оценувањето во Комисијата за буџет.

Во врска со прашањето за улогата на Комисијата за финансирање и буџет и другите парламентарни секторски комисии во овој процес, потребно е да се нагласи дека пратениците на секторските комисии можат да се пререгистрираат за буџетската комисија во моментот на расправата за годишниот буџет, а потоа дискутираат и за информациите за родовото буџетирање. **Во австрискиот парламент постои и специјална комисија за родова еднаквост.** Во

надлежност на оваа комисија се новото законодавство за прашањата за еднаков третман, борбата против дискриминацијата на жените и мажите и еднаков третман во сите области на политиката. **Во рамките на оваа комисија се дискутираат и информации за родово буџетирање, главно во контекст на новото законодавство.**

Во врска со улогата на независните фискални институции - буџетската канцеларија и/или фискалниот совет во рамки на Собранието, потребно е да се нагласи дека собраниските консултации за буџетирање засновано на перформанси и родово буџетирање се дел од мандатот на парламентарната буџетска канцеларија (ПБО). Во овој контекст, ПБО обезбедува преглед (мапи) за родово буџетирање (преглед на цели, мерки и индикатори) за подобрување на транспарентноста и буџетските анализи на ПБО секогаш вклучуваат сеопфатен дел за родово буџетирање. Анализата на родовото буџетирање секогаш вклучува прашања како што се квалитетот на дадените информации, нивото на амбиција на целите, соодветноста и развојот на релевантните индикатори (исто така во меѓународна споредба), недостатокот на родово распределени податоци, недостатокот на координација меѓу министерствата и недостаток на севкупна стратегија, особено во областа на родовите прашања. Информациите за родово буџетирање ги презентираат поединечните ресорни министерства. Во Австрија, родовото буџетирање е тема на расправа во Комисијата за буџет и финансии. Овде се дискутира како дел од годишната буџетска одлука и од извештајот за евалуација на информациите за родово буџетирање.

IV Канада

Канада ги донесе законските одредби за родово буџетирање во 2018 година со стапувањето на сила на канадскиот закон за родово буџетирање. Ова законодавство е механизам за обезбедување родова еднаквост и различност во буџетскиот процес на федерално ниво.

Според Владата на Канада, овој акт го воведува родовото буџетирање во процесите на буџетско и финансиско управување на Владата на Канада, осигурувајќи дека сите усвоени мерки вклучуваат пристап (родова - насочена анализа плус, во понатамошниот текст GBA Plus). Ова го проширува досегот на GBA Plus за да ги испита даночните расходи, федералните трансфери и постоечката база на трошоци. Буџетот за 2021 година содржи резимеа на GBA Plus од преку 300 буџетски мерки, опишувајќи како прашањата за еднаквост беа земени предвид во напорите на Владата да изгради поправедна и попросперитетна иднина.

Родовиот извештај од Буџетот за 2019 година, беше првиот родов извештај за федералниот буџет кој го примени GBA Plus за сите нови буџетски мерки.

Родовото влијание на Федералниот буџет е објавено и во Извештајот за буџетот за 2023 година и извештајот за влијанијата врз родот, еднаквоста, различноста и квалитетот на животот.

Покрај законодавството за родово буџетирање, GBA Plus е клучна алатка за родово буџетирање во Канада. GBA Plus е аналитички процес кој обезбедува „ригорозен метод за проценка на системските нееднаквости, како и средство за проценка на тоа како различни групи на жени, мажи и родово различни луѓе можат да искусат политики, програми и иницијативи“. GBA Plus ја разгледува поврзаноста на многу различни фактори на идентитет, вклучувајќи пол, раса, етничка припадност, религија, возраст и ментална или физичка попреченост и

начините на кои овие карактеристики комуницираат и влијаат на начинот на кој се доживуваат владините политики и иницијативи. Жените и родовата еднаквост во Канада уште наречена и (WAGE – women and gender equality) е одговорна за GBA Plus низ федералната влада и работи на подобрување на квалитетот и опсегот на истата.

Имплементиран како одговор на Пекиншката платформа за акција (1995), GBA Plus се применува на сите федерални политики, програми и законодавство. Ова ги вклучува Меморандумите до Кабинетот, поднесоците од Одборот за финансии, регулативите и предлозите за буџетот.

Министерот за финансии е одговорен за подготовка на годишниот федерален буџет со поддршка на Одделот за финансии. Дополнително, Канцеларијата на Приватниот совет „тесно соработува со Министерството за финансии на Канада кога го подготвува буџетот за да се осигура дека буџетот ги одразува приоритетите на премиерот и кабинетот“.

Иако WAGE е одговорна за промовирање на GBA Plus, примената на оваа анализа е заедничка одговорност за сите одделенија и агенции“. Како таква, GBA Plus е задолжителна компонента на барањата на Министерството за финансии на Канада за подготовка на буџетот.

Од 1994 година, Постојаниот комитет за финансии на Долниот дом е посебно овластен според Постојаниот налог 83.1 да одржува пред буџетски консултации. Ова е наведено и во мандатот на Постојаниот комитет на Долниот дом, кој наведува дека Комитетот „ќе известува за сите прашања поврзани со мандатот, управувањето и работењето на избраните федерални оддели и агенции, вклучително и Одделот за финансии и канадските приходи Агенцијата и да се спроведат пред буџетски консултации“. Важно е да се напомене дека родовата перспектива е вклучена во пред буџетските консултации.

За време на консултации пред донесувањето на Буџетот, комитетот „побарува писмени поднесоци од поединечни граѓани и заинтересирани организации и во текот на летниот период, одржува јавни расправи (често низ целата земја во текот на есента) и презентира извештај до Долниот дом во декември“.

Владата не е обврзана да постапува по препораките на комисијата, но „консултациите пред донесувањето на Буџетот даваат можност за парламентарен придонес во процесот на планирање на буџетот и за јавна дискусија и дебата во врска со трошењето и даночните приоритети на владата“. Дополнително, министерот за финансии одржува свои пред буџетски консултации и бара повратни информации од сите Канаѓани. Во пресрет на претстојниот буџет, јавноста може да ги достави своите коментари преку порталот: „Ајде да зборуваме за буџетот 2024 година“.

Исто така, интересно е да се спомне дека Постојаниот комитет за статусот на жените во Домот на општините ја започна процедурата со форумот за консултации пред донесување на Буџетот за 2024 година, во октомври 2023 година.

Канцеларијата на главниот ревизор на Канада (ГР) и парламентарната буџетска канцеларија (ПБО) не се директно вклучени во буџетскиот процес. Според веб-страницата на собраниската канцеларија за буџет, нивните улоги се дефинирани на следниов начин:

- Генералниот ревизор на Канада спроведува независни ревизии на операциите на федералната влада, ги потврдува сметководствените методи и точноста на владините финансиски извештаи и утврдува дали јавните средства биле користени ефикасно и за нивните намени.

- Парламентарниот службеник за буџет обезбедува анализи до Сенатот и Долниот дом на владините проценки, проценките на финансиските трошоци за предлозите или предлозите за изборна кампања и анализи на финансиите или економијата на нацијата.

Во суштина, ПБО промовира буџетска транспарентност и обезбедува анализи за поддршка на парламентарната дебата, а Канцеларијата на главниот ревизор истражува како се трошеле буџетските средства и како се извршувале програмите.

Во 2017 година, како резултат на измените на Законот за Парламентот на Канада, парламентарниот буџетски службеник (ПБС) стана независен службеник на Парламентот. ПБО има два различни мандати:

- Кога парламентот е во заседание: ПБО обезбедува независни економски и финансиски анализи до Сенатот и Долниот дом, ги анализира проценките на владата и доколку се побара, ги проценува финансиските трошоци за секој предлог над кој е надлежен Парламентот.
- Во периодот од 120 дена пред општите избори со фиксен датум или кога Парламентот се распушта за општи избори: ПБО им дава на политичките партии, на нивно барање, проценки за финансиските трошоци за предлозите за изборната кампања што тие планираат да ги потрошат.

Дали е формиран совет за родова еднаквост во законодавното тело?

Во 2018 година, Статусот на жените во Канада се трансформираше во федерален оддел наречен „Жени и родова еднаквост“ (WAGE – women and gender equality). Овој оддел беше воспоставен со стапувањето во сила на Законот за Одделот за жени и родова еднаквост. Мандатот на WAGE е „да ја унапреди еднаквоста во однос на полот, сексуалната ориентација и родовиот идентитет или изразување преку вклучување на луѓе од сите полови, вклучително и жени, во економскиот, социјалниот и политичкиот живот на Канада“. Овој оддел е под надзор на министерот за жени и родова еднаквост. Дополнително, Постојаниот комитет за статусот на жените во Домот на општините беше формиран во 2004 година. „Според Постојаниот налог 108(2), комитетот има широки овластувања да ги проучува политиките, програмите, расходите (буџетски проценки) и законодавството на одделенијата и агенциите, вклучително и Одделот за жени и родова еднаквост, кои вршат работа поврзана со статусот на жените и родовата еднаквост“.

V Република Кипар

Родово буџетирање во основа е интегрирање на родовата димензија во процесот на буџетирање. Според Министерството за труд и социјално осигурување на Република Кипар, поттикнувањето на еднаквоста и обезбедувањето еднакви можности на мажите и на жените е основен приоритет на кипарската политика за вработување. Целта е да се поттикне и зголеми учеството на жените во работната сила и да се обезбеди нивна социјална вклученост.

Од крајот на 1970-тите, владата на Република Кипар започна да ја инкорпорира родовата еднаквост во својата општа социјална и економска политика, во рамките на Стратешките развојни планови, за да помогне во усогласувањето на семејните и работните обврски, создавањето правна рамка која може ефикасно да се справи со родовата дискриминација и која генерално имаше за цел подобрување на положбата на жената во економскиот и општествениот живот.

Усогласувањето со законодавството на Европската Унија во еднаквоста при вработувањето несомнено придонесе за свеста за потребата од вклучување на принципот на еднаквост во сите политики и не само што го забрза подобрувањето на постојните закони, туку доведе и до ново законодавство.

Новоизбраната влада од февруари 2023 година ѝ ја довери на Канцеларијата на комесарот за родова еднаквост подготовката, координацијата и следење на имплементацијата на Националната стратегија за родова еднаквост 2024-2027, во која ќе бидат вклучени политиките за родово буџетирање.

Според Канцеларијата на комесарот за родова рамноправност на Република Кипар, се прават напори за собирање податоци со цел да се создаде државен буџет кој ќе се однесува на хоризонталната инкорпорација на родовата димензија во сите јавни политики, до 2025 година, со цел порамномерна распределба на буџетот за 2026 година.

Во моментот, во Кипар не се применува обврзувачко родово буџетирање преку законодавството или политичките рамки.

Сепак, Министерството за правда и јавен ред, во соработка со Комесарот за родова еднаквост, Комесарот за администрација и човекови права, Кипарската академија за јавна администрација и Комитетот за родова еднаквост во вработувањето и стручното образование подготвија Прирачник за интеграција за вклучување на родовата перспектива во јавните политики, како и Акционен план за обука/едукација на државни службеници одговорни за подготовка и спроведување на буџетот и стратешките развојни планови. Прирачникот е усвоен од Советот на министри и е дистрибуиран и користен како алатка за обука на јавни службеници, вклучувајќи го и тимот на министерствата за стратешко планирање и изготвување буџет.

Во Република Кипар, засега нема воспоставено Совет за родова еднаквост во рамки на парламентот.

VI Чешка Република

Во Чешката Република во моментот **не постојат законски регулативи коишто се однесуваат на родовото буџетирање. Исто така, законодавниот дом нема улога во интегрирањето на прашањата за родовото буџетирање во буџетскиот процес.** Законодавниот дом во Чешката Република не ги разгледува аспектите на родово буџетирање при разгледување на нацрт-буџетот или извештајот за успешноста на буџетот ги разгледува аспектите на родовото буџетирање. Исто така, во моментот, во законодавниот дом на Чешка не постои совет за родова еднаквост.

VII Кралството Данска

Влада и парламентот на Данска не ги следат моделите на ОЕЦД за родово буџетирање во подготовката и управувањето со државниот буџет.

Сепак, тие континуирано работат на зајакнување на квалитетот на законодавството. Еден од механизмите во оваа област се и насоките за проценка на родовата еднаквост на законските предлози.

VIII Естонија

Естонија сè уште нема разработена сеопфатна релевантна практика за родово буџетирање или некаква правна основа за родово буџетирање.

Сепак, темата родово буџетирање е воведена во министерствата и другите институции во рамките на различни проекти пред неколку години. Во тоа време,

конкретно во 2011 година, Министерството за социјални работи и Комесарот за родова еднаквост и еднаков третман го објавија прирачникот за родово буџетирање (како пример за родова буџетска анализа служи анализата на машки и женски плати во Службата за спасување).

Според информациите на Министерството за финансии, во однос на државниот буџет, досега не се развиени механизмите за имплементација на родовото буџетирање и истиот не се користи во процесот на државниот буџет.

Во Естонија, родово насоченото буџетирање сè уште не започнало да се применува. Во исто време, преземени се чекори кои ја олеснуваат транзицијата кон родово буџетирање:

Естонските закони бараат развојните планови и политики да ја промовираат родовата еднаквост. Собраните податоци овозможуваат анализи по родова еднаквост, која е една од петте меѓусекторски теми идентификувани од владата, кои поставуваат хоризонтални цели што треба да се постигнат дополнително на секторските цели. Родовата еднаквост е една од областите во која мора да се процени влијанието на планираната активност или план за развој врз жените и мажите. Естонија вовеле буџет заснован на активности, кој ги поврзува ресурсите со резултатите, т.е. буџетот има цели за изведба, за кои се користат државните ресурси.

IX Република Финска

Вклучувањето на родовите аспекти во главните политики е стратегија за промовирање на родовата еднаквост, а тоа значи дека родовата перспективата се зема предвид при целиот процес на донесување одлуки во Финска. Единицата за родова еднаквост на Министерството за социјални работи и здравство го координира вклучувањето на родовата перспектива во централната власт.

Според Законот за еднаквост меѓу жените и мажите, тоа е одговорност на целата јавност, а властите треба да ја промовираат родовата еднаквост во нивните сопствени активности. Вклучувањето на родовата димензија во сите политики всушност е насочено кон административни и оперативни практики кои го поддржуваат унапредувањето на родовата еднаквост како дел од активностите на министерството или органот. Со други зборови, државните службеници одговорни за содржината на секоја област на политиката ја земаат предвид промоцијата на родовата еднаквост во нивните активности.

Целта на вклучувањето на родовите аспекти во главните политики е да се избегнат родово-неутралните, делумно дури и родово слепите процедури. Една алатка за вклучување на родовите аспекти на главните политики е проценката на родовото влијание.

Проценка на родовото влијание на законските проекти и можностите за промовирање на родовата еднаквост се средство за промовирање на реализацијата на родовата еднаквост. Вклучувањето на главните текови се применува на изготвувањето на целото законодавство и подготовка на државниот буџет, на различни програми и проекти, и до кадровската политика во државната администрација.

Проценка на родовото влијание во подготовката на законите има за цел однапред да ги дознае влијанијата на законот врз жените/мажите за да не предизвикуваат индиректни родово дискриминација при негова примена. Понатамошна цел е да се обезбеди подготовка на закони со повисок квалитет.

Родовото буџетирање во Финска, прв пат беше воведено пред околу 10 години. Финското родово буџетирање се состои од квалитативна проценка, вклучувајќи и текстови во сите владини гранки кои се вклучени во главните расходни наслови на финскиот предлог-буџет.

Во Финска, Министерството за финансии е одговорно за подготовките и формулациите на предлог-буџетот. Во моментот, предлог-буџетот подготвен од оваа институција вклучува три компоненти, едната од нив се однесува на родовото буџетирање. Текстовите во предлог-буџетот за родови прашања се поднесуваат до Парламентот да го дискутираат како друг буџетски материјал.

Владата кон средината на септември до Собранието го доставува предлог-буџетот. Во пракса, на Парламентот му требаат околу три месеци да го разгледа Буџетот. Задачата на Комитетот за финансии е да се занимава со државните буџети. Комитетот за финансии може да разгледува и прашања за родово буџетирање вклучени во предлог-буџетот, меѓу другото.

Во врска со улогата на Комисијата за финансирање и буџет и други собраниски сектори комисии, потребно е да се нагласи дека Комисијата во овој процес работи на прашања поврзани со државниот буџет, а може да ги земе предвид и прашањата за родово буџетирање. Од другите комисии се бара да достават изјави до Комисијата за финансии за предлог-буџетот.

Во насока на вклучување на јавноста во работата на Комисијата за финансии, истата е отворена за мислења и изјави за предлог-буџетот од различни тела како што се интересни групи или здруженија.

Различните комисии на Парламентот можат и во одредени ситуации да организираат расправи за родово буџетирање и развојните планови на владата поврзани со таа проблематика. Расправите можат да бидат спроведени при постапување со комисијска изјава за предлог-буџетот, но и во други случаи.

Во врска со прашањето дали е формиран совет за родова еднаквост во законодавното тело, потребно е да се истакне дека оваа функција во рамки на финскиот парламент ја врши Комитетот за вработување и еднаквост, кој се занимава со прашања кои се однесуваат на еднаквоста, работејќи животна средина, безбедност при работа, здравствена заштита при работа, труд и вработување.

Во Финска, Советот за еднаквост беше формиран во 2019 година. Со него претседава заменик-претседателот на парламентот, а членови се претставници од сите партии во парламентот. Задачата на Советот за еднаквост е да ја унапреди еднаквоста помеѓу машките и женските членови на парламентот (пратеници) и да промовира атмосфера на конструктивен дијалог.

X Република Грција

Вклучувањето на родовиот аспект во креирањето на политики во Република Грција е уредено со Законот 3896/2010 во врска со „Спроведувањето на принципот на еднакви можности и еднаков третман на мажите и жените во врска со вработувањата и занимањето“. Усогласувањето на постоечката регулатива со Директивата 2006/54/ЕК на Европскиот парламент и на Советот од 5 јули 2006 и други поврзани акти е сè уште важечка. Во врска со прашањето дали во рамки на законодавниот дом во Грција постои Совет за родова еднаквост, потребно е да се напомене дека **во рамки на грчкиот парламент, такво тело не постои, односно не е формирано.**

XI Унгарија

Во Унгарија, планирањето и подготовката на буџетот спаѓа во надлежност на владата, а Националното собрание нема надлежност по ова прашање.

Законодавното тело може да интегрира или вклучи во буџетот која било област или прашање што го смета за важно, бидејќи усвојувањето на буџетот е во парламентарна надлежност.

Почнувајќи од 1 јануари 2021 година, Комесарот за основни права ги извршува задачите на административен орган во врска со прекршување на барањето за еднаков третман, согласно член 13 од Законот СХХV од 2003 година за еднаков третман и унапредување на еднакви можности (во натамошниот текст: Закон за еднакви можности). Според релевантните одредби од Законот за еднакви можности, секоја одредба што резултира со понеповолен третман на лице или група, врз основа на вистинска или согледана карактеристика (како што е полот) во споредлива ситуација, претставува директна дискриминација.

Канцеларијата на Комесарот за основни права претставува посебно поглавје во структурата на централниот буџет и го одредува сопствениот буџет.

Во секоја фаза од расправата за предлог-законот за буџетот (општа расправа, детална расправа, процедура на Комисијата за буџет и второ читање), законодавното тело има можност да го испита секој аспект што смета дека е важен, вклучително и родовата еднаквост.

Секторските парламентарни комисии (специјализирани комисии) расправаат за предлозите на пратениците за амандман и можат да предлагаат и свои амандмани. Комисијата за буџет ги разгледува амандманите предложени од специјализирани комисии и може да формулира и свои амандмани во својата процедура.

Фискалниот совет, како орган кој ја поддржува законодавната активност на Народното собрание, ја испитува остварливоста на централниот буџет. Тој дава свое мислење за законскиот предлог за централниот буџет (и неговите амандмани) и дава првична согласност за конечно гласање на законот, доколку утврди дека правилото за државниот долг предвидено во Основниот закон член 36(4) може да се исполни. Фискалниот совет на секои шест месеци дава мислење за состојбата на имплементација на донесениот закон за буџет и за еволуцијата на државниот долг. Исто така, може да дава мислења за прашања поврзани со планирањето и спроведувањето на буџетот, користењето на јавните средства и состојбата на јавните финансии. Во контекст на второто, таа постојано ја проценува усогласеноста со барањата на ЕУ. Тековните статутарни задачи на Фискалниот совет не вклучуваат родово планирање на буџетот или давање мислења за оваа конкретна работа. Исто така, фискалниот совет не спроведува родова анализа на буџетот. **Во оваа насока, битно е да се напомене дека не постои конкретна методологија за вршење на родова анализа на буџетот.** Националното собрание и неговите комисии постапуваат во согласност со одредбите од Резолуцијата 10/2014¹.

На прашањето дали има воспоставено Совет за родова еднаквост во рамки на законодавниот дом на Унгарија, потребно е да се спомне дека во Националното собрание, **Комисијата за правда е одговорна за решавање на задачите поврзани со борбата против дискриминацијата во основните права,**

¹ Resolution 10/2014. (II. 24.) OGY on certain provisions of the Rules of Procedure. https://www.parlament.hu/documents/d/house-of-the-national-assembly/resolution_10_2014_-4-6-2014-_30112015 (пристапено на: 23.2.2024).

испитувајќи го овој аспект при расправата за сите предлог-закопи и извештаи.

Со цел да ја исполни својата обврска од член 65 (4) од Законот за еднакви можности, Канцеларијата на Националното собрание усвои планови за еднакви можности за две и три години, почнувајќи од 1 јануари 2014 година. Во рамки на овие планови, Канцеларијата утврдува конкретни цели, вклучително и воведување мерки за поддршка за промовирање на еднакви можности за жените, вработените со семејства и вработените кои се пред пензионирање.

XII Израел

Во Израел **не постои законска регулатива која бара родова анализа на буџетот.** Во 2014 година, владата донесе одлука (Владина одлука бр. 2084, 7 октомври 2014 година) со која се бара од владините министерства и единици да вклучат родова анализа како дел од предлог-буџетот. Со Одлуката се наметна постепенa имплементација во текот на неколку години, до целосна имплементација почнувајќи од 2018 година.

Во годините по одлуката на Владата, Управата за унапредување на статусот на жените одржа обуки за буџетски службеници во владините канцеларии со цел да се разбере идејата за родовата ревизија на буџетот и да се обезбедат алатки за негова реализација.

Во пракса, секоја од брошурите што го придружуваат предлог-буџетот на секое министерство има дел за родова анализа на буџетот. **Треба да се напомене дека во повеќето случаи родовата анализа е релативно ограничена и главно се однесува на родовиот состав на персоналот вработен во институцијата.** Некои институции вклучуваат и родова анализа на распределбите на различните буџети на канцеларијата. Буџетските брошури се објавуваат во јавноста.

Одделот за буџетска контрола на Центарот за истражување и информирање на Парламентот претходно подготви неколку документи кои ја разгледаа имплементацијата на гореспоменатата владина одлука и ги испитаа поглавјата за родова анализа кои беа вклучени во буџетските брошури.

Предлог-буџетот во Израел се дискутира и се одобрува главно во Комисијата за финансии на Парламентот. Комисијата за финансии генерално не се занимава со родовите аспекти на буџетот. Во претходните години, Постојаната комисија на Парламентот за статусот на жените и родовата еднаквост одржа дебати за поглавјата за родова анализа за време на дискусиите за буџетот. Сепак, треба да се нагласи дека Комисијата за статус на жените и родова еднаквост **нема никакви формални овластувања** во процесот на одобрување на буџетот.

Во израелскиот парламент **нема формирано Фискален совет ниту пак Совет за родова еднаквост.** Како што споменавме погоре, постои Орган за унапредување на статусот на жените; 37-та влада (сегашната влада) формираше министерство за унапредување на статусот на жените (на чело со министерката Меј Голан), но законот со кој се регулираат нејзините активности сè уште не е донесен.

XIII Република Латвија

Во однос на родовата еднаквост, Министерството за благосостојба (од 1999 година) е одговорна институција за развој на политиката за родова еднаквост во Владата. Надлежностите на Министерството во областа на родовата еднаквост

содржат координација на политиката за родова еднаквост, следење и оценување на програмите и проектите за унапредување на родовата еднаквост, следење на целокупната состојба и оценка на политичкото влијание од перспектива на родовата еднаквост. Во согласност со меѓународните и европските правни документи, родовата еднаквост е загарантирана во законодавството на Латвија во сите сфери на животот. Најважен од овие правни норми е членот 91 од Уставот кој вели дека „Сите човечки суштества во Латвија се еднакви пред законот и судовите. Човековите права ќе се остваруваат без каква било дискриминација“. Најважните секторски закони кои содржат нови норми за промовирање на родовата еднаквост стапија на сила во 2002 година, имено, Законот за работни односи и Законот за заштита на трудот.

Поконкретно, норми за еднаква плата, еднаков пристап до вработување, стручно оспособување и унапредување и услови за работа, родителско отсуство, товар на докажување во случаи на дискриминација врз основа на пол, заштита на трудници, заштита од вознемирување и сексуално вознемирување, не-дискриминација врз основа на пол се дел од овие документи. **Во согласност со општите политички и законодавни процеси во Европската Унија, зголемен број на национални закони се изменуваат за да вклучат клаузули за еднаков родов третман.** Исто така, законите за регулирање на обезбедувањето стоки и услуги, осигурувањето што го обезбедуваат приватните осигурителни компании се изменети со цел да се спречи родова дискриминација.

XIV Република Литванија

Националниот план за напредок 2021-2030 ја предвидува стратешката цел „2. зголемување на социјалната благосостојба и вклученост на населението, зајакнување на здравјето и подобрување на демографската ситуација на Литванија“. За да се постигне стратешката цел, планирано е да се спроведат следните итни задачи за напредок:

- да се зајакнат еднаквите можности за жените и мажите;
- да се зголеми благосостојбата на лицата со попреченост и нивните семејства, старите лица и другите ранливи и социјално изолирани групи, нивната интеграција во општеството и пазарот на трудот, да се решат проблемите со домувањето и бездомништвото. При спроведувањето на задачата се следи индивидуализиран пристап со цел да се обезбеди социјална поддршка што е можно поблиску до личноста и најдобро да се задоволат потребите, ситуацијата и можностите на поединците.

Националниот план за напредок, исто така, го зацврстува хоризонталниот принцип на „еднакви можности за сите“.

Развојната програма за зајакнување на семејната политика на Министерството за социјално осигурување и труд (управител на развојната програма 2021-2030) вклучува мерка за напредок која се однесува на намалувањето на распространетоста на стереотипните ставови кон улогите на жените и мажите во семејството и општеството“.

Програмата за развој на социјалната мобилизација на Министерството за социјално осигурување и труд ја идентификува како проблематична социјалната исклученост поради можна дискриминација (пол, социјален статус, возраст, попреченост, јазик, потекло, раса, националност, државјанство, верувања или мислења, сексуална ориентација, етничка припадност, вера, здравствена состојба или други основи).

Одобрен е акциониот план за еднакви можности за жените и мажите за 2023-2025 година. Одредбите од Планот се наменети за унапредување на еднаквоста на жените и мажите, елиминирање на разликите во положбата на жените и мажите, информирање на јавноста за тековните мерки за унапредување на еднаквите можности на жените и мажите, зајакнување на меѓу институционалната соработка во поле на еднакви можности на жените и мажите, како и да се обезбеди имплементација на одредбите од Законот за еднакви можности на жените и мажите, земајќи ги предвид обврските на Европската Унија и меѓународните обврски во областа на еднаквоста меѓу жените и мажите. Со цел да се обезбеди интеграција на хоризонталниот принцип на родова еднаквост во сите области на јавната политика и правилно да се имплементира Законот за еднакви можности на жените и мажите, формирана е **Комисија за еднакви можности на жените и мажите**. Комисијата го следи спроведувањето на програмите поврзани со политиката за родова еднаквост; анализира како се спроведува принципот на родова еднаквост во областа на јавната политика.

Општите процедури се спроведуваат при планирање, координација и одобрување на буџетот; Прашањата за родова еднаквост не се конкретно нагласени.

Комитетот за буџет и финансии или Независната фискална управа не се фокусираат исклучиво на релевантни прашања за родовата еднаквост.

XV Големо Војводство Луксембург

Во Луксембург, иако не постои специфичен сеопфатен национален закон за родова еднаквост, Уставот гарантира родова еднаквост и промовира елиминација на пречките во прашањата за еднаквост меѓу жените и мажите. Земјата го усвои родовото вклучување во согласност со инструментите на ОН и ЕУ, особено преку Националниот план за акција за родова еднаквост. **Сепак, не постои законска обврска за проценки на родовото влијание или родово сензитивно буџетирање во Луксембург, иако министерствата се охрабруваат да ги земат предвид родовите аспекти во нивните политики.**

Ставот 2 од член 11 од Уставот на Луксембург ја гарантира родовата еднаквост: „Жените и мажите се еднакви во правата и должностите. Државата бара активно промовирање на отстранување на пречките кои може да постојат во прашањата за еднаквост меѓу жените и мажите“.

Во Луксембург, додека законодавното тело е вклучено во општото промовирање на родовата еднаквост и спроведувањето на поврзаните стратегии, не постои специфична мандатна улога за интеграција на родовото буџетирање во буџетскиот процес. Поттикнувањето за родови размислувања е повеќе упатство отколку законска обврска, и на тој начин интеграцијата на прашањата за родово буџетирање останува во голема мера во надлежност на одделните министерства и владини институции.

Како што беше наведено погоре, во Луксембург, **не постои специфично законско барање за законодавното тело да ги разгледува аспектите на родовото буџетирање при разгледување на нацрт-буџетите или извештаите за буџетските резултати.** Иако министерствата и владините институции се охрабруваат да ги вклучат родовите размислувања, ова не е задолжителна практика за процесот на ревизија на законодавството.

Независните фискални институции, како буџетската канцеларија или фискалниот совет во Луксембург, обично обезбедуваат анализи, проценки и препораки за буџетот и фискалните политики. Сепак, нивната специфична улога

во родовото буџетирање или како тие ги интегрираат родовите размислувања во нивните анализи не е јасно дефинирана или наложена. Нивното вклучување евентуално би се однесувало на обезбедување фискална одржливост и ефикасност, што би можело да вклучи испитување како родовото буџетирање влијае на фискалните резултати.

XVI Република Северна Македонија

Во однос на македонскиот случај, донесен е нов органски закон за Буџетот во 2022 година со негова целосна примена од 2025 година. Усвоен е нов принцип за родова еднаквост за планирање и извршување на Буџетот за родово одговорно буџетирање, односно зачувување на родовата еднаквост во планирањето и извршувањето на буџетските приливи и одливи. Правниот документ за вклучување на принципот на родовата еднаквост е наречен „Родово одговорна буџетска изјава“. Министерот за труд и социјална политика, во согласност со министерот за финансии, ја пропишува формата и содржината на родовата буџетска изјава. Покрај ова, постојат алатки за следење на родовите разлики, и промени кои се карактеризираат според различни временски периоди и мерење на напредокот кон постигнување на родово одговорни цели под името „Родови индикатори“.

Во македонскиот случај, битно е да се напомене дека Собранието го усвојува буџетот во целост, но нема посебни правила за родовата димензија. Законот за буџетот ја уредува обврската на Министерството за финансии да го презентира извештајот за постигнатите цели и резултати, како и родово одговорните индикатори, како дел од Завршната сметка на Буџетот. Извештајот ги содржи имињата на државните институции, финансиските средства на нејзините програми како и спроведените активности.

Во законодавниот дом родовите прашања ги покрива Клубот на пратенички и Комисијата за еднакви можности на жените и мажите. Клубот на пратенички како неформална група во Собранието, составен од сите пратенички, без разлика на која пратеничка група припаѓаат е формиран во 2003 година. Клубот на пратенички дејствува со заедничка и единствена цел - преку законски решенија за постигнување родова еднаквост и унапредување на правата на жените, нивно активно вклучување во процесот на одлучување во државата, како и зајакнување и ширење на демократијата во сите сфери на македонското општество. Комисијата за еднакви можности на жените и мажите и Клубот на пратенички ги покриваат родовите прашања на законска основа. Оваа комисија е редовна работна комисија.

Комисиите не изработуваат анализи. Единствените единици во Собранието кои креираат анализи се Парламентарниот институт и Парламентарната буџетска канцеларија. Родовата буџетска анализа се спроведува по барање на пратениците или самоиницијативно од ПИ и ПБК. Фискалниот совет е формиран во 2023 година и досега не биле спроведени родови буџетски анализи. Кога ПИ и ПБК се поканети да изработат истражувачки трудови за родова тематика, најчесто се користи компаративниот пристап, статистички податоци и проценки, опишен метод итн.

XVII Кралството Норвешка

Во Норвешка не постојат законски барања поврзани со концептот на родово буџетирање. Сепак, постои водич за проценка на родовата еднаквост и дискусии

во годишните предлози за буџетот на министерството. Ова беше објавено од (тогашното) Министерство за деца и еднаквост во 2007 година.

Норвешка нема независна фискална институција, сепак, постои Советодавен панел за фискална политика во прилог на Министерството за финансии, но мандатот на овој панел не вклучува прашања поврзани со родовото буџетирање. Некои од улогите на типична парламентарна буџетска канцеларија, во Норвешка ги извршува Норвешката парламентарна служба за истражување. Сепак, Службата за истражување на норвешкиот парламент нема улога поврзана со справувањето во Парламентот на прашањата поврзани со родовото буџетирање.

Работите во врска со родовата еднаквост, во согласност со Процедурите на Парламентот, ги води Постојаната комисија за семејни и културни прашања. Подготвителната работа на владините предлози или извештаи се спроведува во рамките на релевантното Министерство пред да се стигне до Парламентот. Сите постојани комисии на Парламентот, вклучително и Постојаната комисија за семејни и културни прашања, се вклучени во справувањето со предлозите за буџетот до Собранието од Владата. Постојаните комисии го разгледуваат и предлог-буџетот од Владата за следните години и известувањата од Владата за буџетските резултати. Постојаните комисии и пратениците се слободни да ги разгледуваат прашањата за родовото буџетирање во која било фаза од собранискиот буџетски процес. **Меѓутоа, нема посебни парламентарни правила/насоки/методологија поврзани со справувањето со прашањата поврзани со родовото буџетирање.**

„Совет за родова еднаквост“ како таков не е формиран во рамките на Парламентот. Како што беше споменато погоре, прашањата поврзани со родовата еднаквост во Собранието се во надлежност на Постојаната комисија за семејни и културни прашања.

XVIII Република Полска

Во Полска, родовото буџетирање - како што е дефинирано од Советот на Европа - **сè уште не е целосно воведено во јавниот сектор, особено во буџетските процеси на државата и локалната власт.**

XIX Република Португалија

Државниот буџет за 2018 година, одобрен со Законот бр. 114/2017, од 29 декември 2017 година, и во членот 17, ја наведува обврската владините ресори да презентираат стратешки извештај за родовата анализа во нивните соодветни секторски јавни политики. Државниот буџет со методолошки водич за родово влијание беше креиран за пилот-проектот во 2018 година, со цел да послужи како водич за практиката на интегрирање на родовата перспектива во буџетскиот процес во Португалија.

Законите за државниот буџет за 2021, 2022 и 2023 година задржаа посебна одредба за родово буџетирање, која ја вклучува потребата да се гарантираат податоците поделени по пол во сите јавни субјекти. Во правната рамка наведена во државниот буџет за 2024 година (Закон бр. 82/2023, од 29 декември 2023 година), можеме да ги истакнеме одредбите од неговиот член 15 (Буџет со родово перспектива), соодветно:

1 - Буџетот на службите и органите ја вклучува родовата перспектива, идентификувајќи ги програмите, активностите или мерките што треба да бидат предмет на анализа на нивното влијание врз постигнувањето на еднаквост меѓу жените и мажите.

2 - Во рамките на нивните соодветни програми, активности или мерки развиени во согласност со претходниот став, службите и органите пристапуваат кон објавување на административни податоци поделени по пол.

Во контекст на ова прашање, вреди да се спомене и Правниот режим за оцена на родовото влијание на нормативните акти, одобрен со Законот бр. 4/2018, од 9 февруари 2018 година.

Оваа легислатива предвидува претходна проценка на родовото влијание на проектите за нормативни акти развиени од централната и регионалната администрација, како и извештаите поднесени до Собранието на Републиката. Проценката на родовото влијание, како што е предвидено во член 10, има за цел да обезбеди квантификација или квалификација на ефектите од нормата во врска со еднаквоста меѓу мажите и жените и исполнувањето на целите на политиката за еднаквост.

Како резултат на тоа, Парламентот утврди дека секоја законска иницијатива поднесена до него мора да биде придружена со извештај за проценка на влијанието врз родот, сметајќи дека ова е формален услов за прифаќање на законот. Извештајот за оцена на ова влијание потоа се анализира во техничка белешка, како што е утврдено во Деловникот за работа на Собранието. Понатаму, Комитетот за уставни прашања, права, слободи и гаранции на „Собрание на Републиката“ е одговорен за:

- Почитување на прашањата поврзани со родовата еднаквост и недискриминација, што значи дека е негова надлежност да го следи, надгледува и да се изјаснува за дејствувањето на Владата и администрацијата во областите под политичка одговорност на внатрешните работи, кои во моментот се надлежни за родовата еднаквост;
- Учествува на меѓу парламентарни состаноци на оваа тема и конечно; и,
- Ги прима и анализира извештаите доставени од владини субјекти, како што се, на пример, мониторинг на извештаите поднесени од Комисијата за државјанство и родова еднаквост.

Родовиот буџет е предвиден и во португалската национална стратегија за еднаквост и недискриминација за 2018-2030 година, усвоена преку Резолуцијата на Советот на министри бр.61/2018, од 21 мај 2018 година (пречистен текст), која како конкретни цели ги наведува зајакнувањето на механизмите кои гарантираат интеграција на перспективата за еднаквост меѓу жените и мажите во јавната администрација и имплементација на член 17 од Законот бр. 114/2017, од 29 декември 2017 година, за родово буџетирање, цитиран погоре .

Подготовката на родово буџетирање е задача во надлежност на владините оддели. Следствено, сè уште не постојат институционализирани парламентарни процедури за проверка на родовото буџетирање, и покрај надлежностите на Комисијата за уставни прашања, права, слободи и гаранции на Парламентот на Португалија.

Извештајот за оцена на влијанието врз родот, пополнет од Владата во однос на државниот буџет, каде евалуацијата и оценката на резултатите што треба да се постигнат на ниво на влијанието на Предлог-законот за државниот буџет ги разгледува аспектите како што се правата, пристапот, ресурси, општествени и културни норми и вредности, во однос на родовото буџетирање.

XX Република Словенија

Во Словенија, родовото буџетирање, **сè уште не се применува во изготвувањето на буџетските документи**. Сепак, буџетските ресурси сè уште се користат за поддршка на програми кои имаат за цел да ја унапредат родовата еднаквост.

Во рамките на Националното собрание, родовата еднаквост е во надлежност на Комисијата за труд, семејство, социјални прашања и попреченост и Комисијата за претставки, човекови права и еднакви можности.

XXI Кралството Шпанија

На државно ниво, Органскиот закон 3/2007, од 22 март, за ефективна еднаквост на жените и мажите бара да се интегрира принципот на еднаквост во сите јавни политики и во сите јавни дејствија, вклучително и вклучување на овој принцип во општиот државен буџет. Овој факт е и причината поради која, од 2008 година, Извештајот за родово влијание е меѓу барањата за изготвување утврдени во годишниот налог диктиран од Министерството за финансии за елаборирање на буџетот. Секое министерство е одговорно да достави како родовата перспектива е интегрирана и следена во нивните соодветни области на трошоци и нивните идни програми. Конечната верзија на Извештајот за влијанието врз родот го придружува Предлог-законот за општиот државен буџет и се презентира пред Собранието за одобрување на Буџетот.

Сепак, важно е да се спомене дека автономните заедници во Шпанија имаат буџетски надлежности, а некои од нив имаат интегрирано родово буџетирање во нивните буџетски процедури. На пример, како дел од својата заложба за еднаквост меѓу жените и мажите, во 2003 година, регионалната влада на Андалузија започна стратегија за вклучување на родовите аспекти во главните политики преку јавниот буџет, како комплементарен и неопходен начин за конкретни политики за еднаквост. Првите инструменти за спроведување на оваа стратегија се наоѓаат во Законот бр. 18/2003 од 29 декември 2003 година за одобрување фискални и административни мерки, кој содржи две фундаментални пресвртници: законска обврска да се вклучи Извештај за родовото влијание во буџетот и создавање на Комисијата за родово влијание, при Секторот за финансии и јавна администрација, за нејзино спроведување и одобрување.

Во моментот, парламентот на Шпанија **нема конкретна политика во однос на родовата перспектива во процесот на буџетирање**. Сепак, мора да се забележи дека, во март 2020 година, шпанскиот парламент го одобри Планот за еднаквост на Парламентот. Планот предвидува низа цели, вклучувајќи „спречување и ефективно елиминирање на постојните нееднаквости засновани на директна или индиректна родова дискриминација“ или „интегрирање на родовата интеграција во сите области на активност на парламентарните администрации“. Сепак, Планот не вклучува мерки за родово буџетирање.

Што се однесува на прашањето за совет за родова еднаквост, потребно е да се напомене дека и во двата дома на шпанскиот парламент - Конгресот на пратеници и Сенатот - постои Комитет за еднаквост (Comisión de Igualdad).

Создадено како единствена комисија за двата дома во 1988 година, ова тело беше поделено на два дела во 2008 година. Неговата улога претежно се состои од следење на работата на владата во прашањата за родовата еднаквост, како и ефективно исполнување на поврзаните закони. Високите претставници на Министерството за еднаквост редовно ги презентираат главните линии на дејствување и проекти пред оваа Комисија најмалку двапати годишно, каде што се дискутираат и парламентарните иницијативи поврзани со родовата еднаквост.

XXII Кралството Шведска

Вклучувањето на родовите аспекти во главните политики е **основна стратегија во шведската политика за родова еднаквост од 1994 година** (проп. 1993/94:147). Вклучувањето на родовата перспектива значи дека сите одлуки во сите области на политики и на сите нивоа ќе се карактеризираат со перспектива за родова еднаквост.

Од 1990-тите, во Шведска се донесени голем број одлуки за родова еднаквост. На пример, во 2006 година, голем број цели за родова еднаквост беа утврдени во владиниот предлог-закон со наслов Моќта да го обликувате општеството и вашиот сопствен живот: кон нови цели на политиката за родова еднаквост, кои беа усвоени со широк политички консензус.

Во ноември 2016 година, кабинетот на националниот парламент му предаде документ со наслов: „Моќ, цели и авторитет – феминистичка политика за родова еднаква иднина“. Документот ја одредува идната насока на шведската политика за родова еднаквост со организација за спроведување на политиката, систем за следење, десетгодишна национална стратегија за спречување и елиминирање на насилството на мажите врз жените и две нови потцели на политиката.

XXII.1 Правни регулативи или барања во земјата кои се однесуваат на родово буџетирање

Главната стратегија на шведската влада за постигнување на целта за еднаквост е интеграција за еднаквост. Интеграцијата за еднаквост значи дека перспективата за еднаквост мора да биде вклучена во сите политики кои влијаат на правата, условите и можностите на луѓето. Ова се случува со тоа што ги прави видливи нееднаквите односи на моќ што постојат меѓу жените и мажите, девојчињата и момчињата. Целта на интеграцијата за еднаквост е секој, без разлика на полот, да може да живее рамноправен живот, преку креирање на иницијативи и мерки за да се промовира еднаквоста.

Во актуелната владина одлука за периодот 2021 - 2025 година меѓу другото е наведено дека:

- Перспективата на еднаквост мора да се употребува во буџетскиот процес
- Перспективата на еднаквост мора да биде вклучена во управувањето на властите, така што активностите на властите ќе придонесат за постигнување на целите на политиката за родова еднаквост
- Перспективата на еднаквост мора да биде вклучена во законодавниот процес и потребно е да биде земена предвид во директивите на комитетот, препораките на законодавниот совет, предлозите, писмата до Риксдагот и меморандумите на министерствата во серијата министерства.

- Перспективата на еднаквост мора да биде интегрирана во работата на ЕУ и друга меѓународна работа.

XXII.2 Улогата на Парламентот во прашањата за родово буџетирање

Министерството за финансии е институција надлежна за водење на родовото буџетирање, а истовремено ги надгледува буџетските и контролни функции. Министерството за финансии во својот годишен буџетски циркулар издава конкретни упатства за родово буџетирање во сите фази од подготовката на буџетскиот предлог.

Имплементацијата на родовото буџетирање е под лупа на Парламентот како дел од нацрт-законот за буџетот, кој, исто така, е предмет на расправа во парламентот. Како дел од овој процес, Парламентот може да покрене прашања кои се однесуваат на прашањата за родовата еднаквост кои се под влијание или адресирани во буџетот на Владата. Во нацрт-законот за буџетот се следат и националните потцели за родова еднаквост во Шведска, со статистика и податоци собрани по пол релевантни за секоја под цел.

Буџетскиот циркулар бара анализа на родовата еднаквост кога резултатите од политиката ќе бидат претставени во предлог-законот за буџетот. Дополнително, потребна е анализа на влијанието на родовата еднаквост кога владата ќе претстави нова политика до Собранието во предлог-законот за буџет. Буџетскиот циркулар исто така бара статистиката за поединци да се прикажува поделена по пол, како и да се анализира од перспектива на родова еднаквост. Дополнително, буџетскиот циркулар вклучува инструкции за ревидирање на постоечките индикатори кои се користат за мониторинг на политиките и развивање на нови индикатори по потреба, за да се обезбеди вклучување на перспективата за родова еднаквост.

XXII.3 Улогата на Комисијата за финансии и други секторски комисии

Комисијата за финансии е надлежна за работата на Парламентот кога предмет на расправа е државниот буџет. Комисијата внимателно го проверува и подготвува буџетот откако ќе биде предложен од владата, пред да се расправа за буџетот во Собранието. Можно е членовите на комисијата да искажат мислење во врска со родовото буџетирање во текот на овој процес на подготовка, но комисијата нема специфична улога или функција во однос на родовото буџетирање.

Во врска со прашањето дали е формиран совет за родова еднаквост, потребно е да се нагласи дека, во шведскиот парламент сеуште не е формиран совет за родова еднаквост. Сепак, постои мрежа на пратеници кои се занимаваат со прашања за еднаквост и работна група за внатрешни прашања за еднаквост.

XXIII Република Турција

Во Турција **не постојат законски регулативи кои се однесуваат на родово буџетирање**. Законодавниот дом на Турција нема одредена улога во интеграцијата на прашањата за родово буџетирање во буџетскиот процес.

Турција има Комитет за еднакви можности на жените и мажите во рамките на законодавното тело. Но, Комитетот за еднакви можности на жените и мажите нема никаква улога во процесот на родово буџетирање.

Сепак, од телата коишто се однесуваат на родовата еднаквост, Турција ја има Генералната дирекција за статусот на жените како главна единица за услуги на Министерството за семејство и социјални услуги.

XXIV Украина

Во согласност со член 8 од Законот на Украина за обезбедување еднакви права и можности за жените и мажите од 8 септември 2005 година, Парламентот на Украина во сферата на обезбедување еднакви права и можности за жените и мажите:

- ги утврдува основните принципи на државната родова политика;
- го применува принципот на обезбедување еднакви права и можности за жените и мажите во својата законодавна дејност;
- во граници предвидени со Уставот на Украина, врши парламентарна контрола врз спроведувањето на законските акти за обезбедување еднакви права и можности за жените и мажите.

Во врска со прашањето за користена методологија при анализата на родовото буџетирање, Општите барања за вршење преглед на расходите на државниот буџет, одобрени со наредба на Министерството за финансии на Украина од 23 октомври 2019 година, бр. 446, што ги користи Министерството за финансии на Украина и главните единици за трошење на државниот буџет, содржат одредби коишто се однесуваат на родов аспект на буџетска анализа.

Во Парламентот на Украина **не постои совет за родова еднаквост**. Во рамки на Парламентот на Украина има поткомитет за човекови права и антидискриминација во рамките на Комитетот за човекови права, деокупација и реинтеграција на привремено окупираните територии на Украина, национални малцинства и меѓуетнички односи, кој е одговорен за родовата еднаквост.

Собранискиот комитет за човекови права, деокупација и реинтеграција на привремено окупираните територии на Украина, националните малцинства и меѓуетничките односи, во согласност со првиот дел од член 156 од Деловникот на Парламентот на Украина, може да формулира свои предлози за нацрт-законот за државниот буџет на Украина за следната година и, најдоцна до 1 октомври во годината што ѝ претходи на планираната година, да ги достави до комисијата одговорна за буџетски прашања.

XXV Обединето Кралство

Во Обединетото Кралство **не постојат конкретни законски барања за родово буџетирање**. Сепак, мерките наведени во националните буџети се предмет на општиот закон за еднаквост.

Изработила: Фросина Дониновска-Сусинов
Одобрил: Илија Милчевски
Согласна: Фани Коровешовска Коларовска

Раководител на Парламентарен институт

Златко Атанасов

Насоки за користење на истражувачките услуги на Парламентарен институт

Кој
ги користи
услугите?

- пратениците
- работните тела
- советите
- пратеничките групи
- генералниот секретар

Зошто?

за обезбедување објективни и непристрасни информации заради:

- подобро аргументирање на ставовите;
- подобро запознавање со предлог-законите и другите акти;
- кристализирање на идејата за поднесување предлог-закон;
- учество на јавни настапи, комуникација со граѓани и дипломатски посети

Како?

со поднесување барање за истражувачки работи:

- во писмена форма (на пропишаниот образец, потпишан лично од корисникот)
- во електронска форма (преку системот на е-парламент)

Кому
му се поднесува
барањето?

на раководителот на Парламентарен институт
(за дополнителни појаснувања во однос на темата и рокот,
истражувачот и раководителите се консултираат со корисникот
при добивањето на барањето и во текот на изработката на
истражувачката работа)

Какви услуги
и препорачан
минимален рок?

минимум работни дена:

- кратка информација	3
- хронолошки преглед	5
- тематски преглед	5
- компаративен преглед	7
- опширна информација	10

Што содржат
истражувачките
работи?

истражувачките работи се од информативна
природа, политички неутрални и објективни, се
фокусираат на факти и не содржат препораки, ниту
сугерираат решенија

Што
не може да
биде
побарано?

- правни совети и помош за индивидуални случаи;
- изработка на нацрт-закони или амандмани;
- информации од надлежност на други сектори во Собранието

parl.inst@sobranie.mk

070/409-544
070/352-474
070/320-349
070/320-348
071/305-384